

TOTAL FREE AND FREE D-AMINO ACID CONTENT OF MILK AND MILK PRODUCTS

¹József Csanádi, ¹József Fenyvessy, ²János Csapó

¹University of Szeged, College Faculty of Food Engineering, ²University of Kaposvár, Faculty of Animal Science

The D-amino acid content of the food we eat is determined by the original D-amino acid content of the raw material, by production methods and by microbiological processes. Several D-amino acid isomers may have a toxic effect; some may change the biological effect of lysinoalanine as well. On the other hand, certain D-amino acids may be useful (e.g. in pain relief), and proteins containing D-amino acids with reduced digestibility may be used, e.g. in dieting, but we don't have enough information about the effects of D-amino acids and their amount in foodstuffs.

We determined free amino-acids in the outer layer and inner part of Ardrahan (Irish smear-ripened cheese) and Camembert cheeses, Danish blue, Emmental, Gouda, Mozzarella, Parmesan and five Cheddar cheeses produced by different technologies. We also studied free D-aspartic acid and free D-glutamic acid content of sheep milk, heat-treated sheep milk at various temperatures and various products of sheep milk.

The concentration of total free amino-acid and free D-amino-acid were determined by ion exchange column chromatography and by high performance liquid chromatography. It was established that the total free amino-acid concentration was highest in Parmesan and Gouda cheeses (39,000-24,000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$), and lowest in Mozzarella and Cheddar cheeses produced by different technologies (2,400-7,400 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$), while the other cheeses examined contained 13,000-19,000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ free AA.

The average concentrations of free D-amino-acid in the different cheeses were the following: D-Asp 58 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (30.3%), D-Glu 117 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (15.8%), D-Ala 276 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (37.2). The values in brackets are the free D-amino-acid concentration as a percentage of total free (D+L) amino-acid. The amount of free D-amino-acid showed differences between cheeses. D-amino-acid as a percentage of total free amino-acid was changed 13.9-46.3% for D-Asp, 12.9-26.6% for D-Glu and 16.1-48.1% for D-Ala. Except for these three D-amino-acid, the other D-amino-acid were present in the cheeses at very low concentrations, at the limit of the identification and determination. In the case of Cheddar cheese concentrations of the D-Amino-acid were a little higher, when lactobacilli were added during cheese making.

Raw sheep milk didn't contain free D-Asp and D-Glu in remarkable amount and ratio (11.33 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 5.92% free D-Asp; 19.4 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 2.62% free D-Glu). The heat-treatments didn't bring major changes in the free D-Asp and D-Glu content (max.:14.93 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 7.8% free D-Asp; 39.24 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 5.3% free D-Glu acid in total free aspartic and glutamic acid). However, every product contained higher amount of investigated free D-amino acids. Free D-Asp content of the products was 32.34-75.61 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (16.9-39.5%), while the free D-Glu content was 98.48-199.9 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (13.3-27%) of total free amino-acids. The racemization of aspartic acid was higher, than at glutamic acid at every investigated product. D-amino acid content of fermented milk products was higher than in the case of different cheeses from sheep milk.

TEJ ÉS TEJTERMÉKEK SZABAD AMINOSAV-, ÉS SZABAD D-AMINOSAVTARTALMA

¹ Csanádi József, ¹ Fenyvessy József, ² Csapó János

¹ SZTE, Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar, ² Kaposvári Egyetem, Állattudományi Kar

Élelmiszereink D-aminosavtartalmát a nyersanyagok D-aminosavtartalma, a gyártástechnológiai műveletek és a mikrobiológiai folyamatok határozzák meg. Néhány D-aminosav izomer toxikus hatással is rendelkezhet és módosíthatják a lizinoalanin biológiai hatását is. Másrészt viszont, bizonyos D-aminosavak hasznosak is lehetnek (pl. fájdalomcsillapítás), és a csökkent emészthetőségű D-aminosavakat tartalmazó fehérjék felhasználhatók, pl. fogyókúránál, bár jelenleg nincs elég ismeretünk a D-aminosavak pontos hatásáról és mennyiségükről az élelmiszerekben..

Vizsgáltuk a D-aminosavakat ír Ardahan sajt külső és belső rétegeiben, Camembert, Dán "Márvány", Emmentáli, Gouda, Mozzarella és Parmezán, valamint öt eltérő technológiával készült Cheddár sajtban. Ugyancsak vizsgáltuk a szabad aminosav-, és szabad D-aminosav tartalmat nyers és eltérően hőkezelt juhtejben, valamint különböző juhtej-termékekben.

A szabad aminosavak és szabad D-aminosavak koncentrációját ioncserés oszlopkromatográfiával és nagyhatékonyságú folyadékkromatográfiával határoztuk meg. Megállapítottuk, hogy a szabad aminosav-tartalom a Parmezán és Gouda sajtban nagyobb ((39000-24000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$), míg a Mozzarella és Cheddár sajtokban alacsonyabb (2400-7400 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$), míg a többi sajt 13000-19000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ szabad D-aminosavat tartalmazott. A szabad D-aminosavak átlagos koncentrációja a különböző sajtokban a következő volt: D-aszparaginsav 58 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (30,3%), D-glutaminsav 117 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (15,8%), D-alanin 276 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (37,2%). A zárójelben szereplő értékek az összes (D+L) aminosav százalékában vannak megadva. A szabad D-aminosavak mennyisége eltérést mutatott a sajtokban. Az összes szabad aminosav arányában a szabad D-aminosavak mennyisége 13,9-46,3% (D-Asp), 12,9-26,6% (D-Glu) és 16,1-48,1% (D-Ala) között változott. Fenti három aminosavat kivéve, más aminosavak nagyon kis koncentrációban, a kimutathatóság és meghatározhatóság határán voltak jelen a sajtokban. Azon Cheddár sajtokban, amelyek gyártásához *Lactobacillus*-okat használtak, kissé nagyobb D-aminosavtartalmat találtunk.

A nyers juhtej nem tartalmazott jelentős mennyiségű és arányú D-aszparagin-, és D-glutaminsavat (11,33 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 5,92% szabad D-Asp; 19,4 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 2,62% szabad D-Glu). Ebben a különböző hőkezelések sem okoztak döntő változást (max.: 14,93 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 7,8% szabad D-Asp; 39,24 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$, 5,3% szabad D-Glu az összes szabad aszparagin-, és glutaminsavban). Azonban minden vizsgált termék nagyobb mennyiséget tartalmazott a vizsgált D-aminosavakból. A szabad D-aszparaginsav tartalom 32,34-75,61 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (16,9-39,5%), a szabad D-glutaminsav tartalom 98,48-199,9 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$ (13,3-27%) volt. Az aszparaginsav racemizációja minden vizsgált termékben nagyobb mértékű volt, mint a glutaminsavé. A savanyú tejtermékek D-aminosavtartalma nagyobb volt, mint a juhtejből készült különböző sajtoké.

BEVEZETÉS

A szervezetbe kerülő D-aminosavak legfontosabb forrásai az élelmiszerek, ugyanis az élelmiszer fehérjék a főzés vagy a különböző élelmiszeripari feldolgozási folyamatok során kisebb-nagyobb mértékű racemizáción esnek át. Az eddigi kutatások szerint elsősorban a közeg pH-ja, a hőkezelés, az alkalikus behatás ideje és az egyes aminosavak szerkezete befolyásolja leginkább a racemizációt. A D-aminosavak rontják a termék minőségét és a kezelt élelmiszer biztonságos felhasználhatóságát.

A D-aminosavak jelenléte a fehérjében csökkenti az emészthetőséget és befolyásolja a többi aminosav felhasználhatóságát. Ez az esszenciális aminosavak L-enantiomerjei mennyiségének csökkenését eredményezheti, mivel a peptid kötések a normális úton nem tudnak szétszakadni. Néhány D-aminosav izomer toxikus hatással is rendelkezhet, és módosíthatják a lizinoalanin biológiai hatását is. Másrészt viszont, bizonyos D-aminosavak hasznosak is lehetnek (pl. fájdalomcsillapítás), és a csökkent emészthetőségű D-aminosavakat tartalmazó fehérjék felhasználhatók, pl. fogyókúráknál.

A tej és tejtermékek, mint alapélelmiszerek, igen jó példák az eredeti nyersanyag aminosav összetételének megváltozására. Bár a kereskedelemben (elsősorban külföldön) nyers tej (nem hőkezelt) is kapható, a legtöbb tejterméket először különböző módon pasztőrözik, majd homogénezik, de sűrítetik és alvaszthatják is, így megadva a konkrét termék jellegét, mint pl. a fogyasztói tej, a joghurt vagy a különböző sajtok. Ez utóbbi két tejterméket baktériumok segítségével fermentálják, amely eljárás szintén D-aminosavak keletkezését idézi elő. A tejben és tejtermékekben lévő D-aminosavak előfordulását eddig többen vizsgálták és arra a következtetésre jutottak, hogy elsősorban a D-aszparagainsav, D-alanin, és D-glutaminsav-tartalom lehet jelentős ezekben a termékekben. Mivel a tejtermékek gyártásakor (kivéve a Na-kazeinát) lúgos kezelést nem alkalmaznak, így kijelenthetjük, hogy a tejtermékek esetében a hőkezelés és a bakteriális tevékenység idézi elő a D-aminosavak mennyiségének növekedését, tehát az a technológia elkerülhetetlen következménye.

ANYAG ÉS MÓDSZEREK

Kísérleti körülmények

Néhány híres sajtfélelenség D-aminosav tartalmának vizsgálatához kereskedelmi forgalomból szereztünk be mintákat, másrészt eltérő cheddározással és gyúrási körülményekkel gyártott Cheddár sajtokat is vizsgáltunk. Így az érett Ardrahan ír sajt és a camembert sajt fél cm vastag külső rétegét és belső részét, a Dán kék (Márvány)-, az Ementáli-, a Gouda-, a Mozzarella-, a Parmezán- és a különböző módszerekkel előállított kísérleti Cheddár sajtokat vizsgáltuk.

További kísérleteinkben a juhtej hőkezelése és a fermentált készítmény (joghurt) előállítása az SZTE SZÉF tejipari műhelycsarnokában történt. A tehéntejből készült joghurt élőflórás termék volt, mely kereskedelmi forgalomból származott, így a pontos gyártástechnológiai paramétereket nem ismertük. A hőkezelés hatásának tanulmányozására a nyers juhtejet 60°C-on 15 perc hőntartással, 70, 80, 90°C-on 1 perc hőntartással, és 120 °C-on 10 perc hőntartással hőkezeltük. A joghurt előállításakor 75 °C-os pasztőrözést alkalmaztunk 5 perc hőntartással, majd homogénezítettük a tejet. A fermentálást *Lactobacillus bulgaricus* - *Streptococcus thermophilus* kultúrával végeztük 45 °C-on, 4,6 pH eléréséig, amit 8°C-on történő érlelés követett 24 órán át a mintavételig. A hazai juhsajtok részben kereskedelmi forgalomból, részben a gyártótól származtak.

D-aminosavak meghatározása

A liofilezett minták D-aminosav tartalmát a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karának Kémiai Intézetében, nagyhatékonyságú folyadékkromatográfiával fluorenil-etil-kloroformiáttal (Csapó & Einarsson, 1993) ill. o-ftáldialdehid/tetra-O-acati-β-D-glükopiranozid (Folestadt et al., 1994) királis reagensekkel történő oszlop előtti származékképzéssel határoztuk meg. A fehérje hidrolízise során előforduló racemizáció kiküszöbölésére magas hőmérsékleten rövid ideig végzett hidrolízis alkalmaztunk (Csapó és munkatársai, 1997).

EREDMÉNY ÉS ÉRTÉKELÉS

A szabad aminosavak mennyiségét vizsgálva megállapítottuk, hogy a legtöbb szabad aminosavat – a Parmezán sajt tartalmazta (39677 μmol/100g), a legkevesebbet pedig a Mozzarella (2446 μmol/100g) .

1. táblázat A különböző sajtok fő** D-aminosav tartalma (μmol/100 g)

Sajtok	D-aminosavak					
	D-Asp	D-Asp %,*	D-Glu	D-Glu %,*	D-Ala	D-Ala %,
Ardrahan külső	74	27.2	173	13.1	433	27.1
Ardrahan belső	70	23.2	235	14.4	393	28.2
Camembert külső	42	13.9	122	12.9	334	18.0
Camembert belső	36	14.0	176	14.8	259	16.1
Dán kék sajt	89	31.1	149	20.2	212	42.4
Ementáli	42	26.8	195	26.6	405	45.6
Gouda sajt	61	28.5	244	22.7	462	38.4
Mozzarella	5.2	28.9	9.6	24.0	52	33.3
Parmezán	57	20.8	72	10.6	752	37.3
Kereskedelmi Cheddar	74	46.3	45	14.1	96	45.3
Cheddar 1	74	43.5	62	12.5	153	46.3
Cheddar 2	89	41.4	65	12.4	165	48.1
Cheddar 3	59	45.4	53	12.5	161	47.9
Cheddar 4	41	33.4	42	10.9	125	46.1

$$* D\% = \frac{D}{D+L} \times 100$$

**Az összes D-aminosavat analizáltuk, de néhány kivételtől eltekintve, az összes többi D-aminosav igen kis koncentrációban volt jelen, ezen D-aminosavak meghatározása bizonytalan volt.

A szabad D-aminosavak közül a D-Asp átlagosan 58 μmol/100 g (30,3%), a D-Glu 117 μmol/100 g (15.8%), a D-Ala pedig 276 μmol/100 g (37.2%) koncentrációban fordult elő a különböző sajtokban. A D-aminosavak mennyiségében jelentős volt a különbség az egyes sajtok között; a D-aminosavak százalékos összetétele viszont a D-Asp esetében 13.9-46.3%, a D-Glu esetében 12.9-26.6%, a D-Ala esetében pedig 16.1-48.1% között változott. A három D-aminosavon kívül a többi D-aminosav csak nyomnyi koncentrációban, a kimutathatóság határán volt jelen a sajtokban. A sajtok külső és belső rétege között jelentős D-aminosavtartalom ill. arány különbséget nem találtunk. A kísérleti és kereskedelmi Cheddar sajtok szabad D-aminosavtartalmát összehasonlítva nem találtunk olyan törvényszerűségeket, amelyek az előállítás eltérő technológiájára utalnának. Kissé nagyobb szabad D-aminosav tartalmat mértünk azoknál a Cheddar sajtoknál, ahol Lactobacillusokat is használtak az előállítás folyamán, de a 4-es minta kissé alacsonyabb D-Asp arányától eltekintve, a szabad D-aminosavak aránya azonosnak tekinthető.

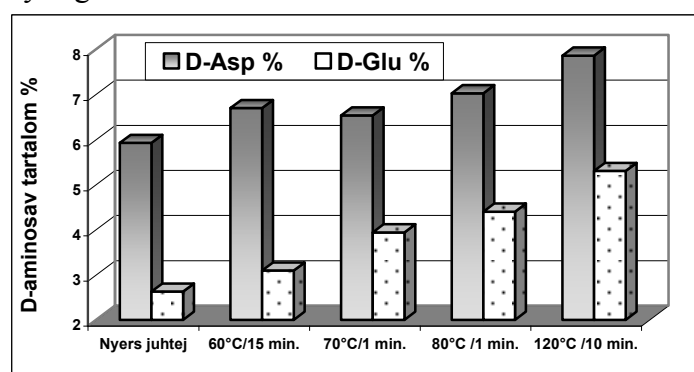
A hőkezelés hatása a juhtej D-aminosavtartalmára

Vizsgálataink szerint az összes hidrolizált minta D-aminosav tartalma igen csekély volt (0,0333–0,232 mg/100 g minta). Ha figyelembe vesszük, hogy az eredmények a liofilizált mintára vonatkoznak, akkor igen alacsonynak tekinthető a D-aminosavak abszolút mennyisége a juhtejben, ill. a termékekben. A minták D-aminosav tartalma, az összes aszparaginsav és glutaminsav mennyiségéhez viszonyítva, egy esetben sem érte el a 0,01 % értéket. A szabad aminosavak esetében azonban nagyobb D-enantiomer mennyiségeket találtunk, ezért a továbbiakban a szabad aminosavak eredményeit ismertetjük részletesen. A vizsgálatok eredményeit az 1. táblázat tartalmazza.

2. táblázat A minták szabad aminosav tartalma (mg aminosav/100g minta)

A minta megnevezése	L-Asp	D-Asp	D/L-Asp	L-Glu	D-Glu	D/L-Glu	Szárazanyag %	Nyersfehérje %
Nyers juhtej	0,397	0,025	0,062	4,598	0,124	0,027	96,3	31,3
Hőkezelt juhtejminták								
60°C/15 min.	0,432	0,031	0,071	5,481	0,175	0,032	96,0	31,5
70°C/1 min.	0,458	0,032	0,070	7,148	0,293	0,041	96,3	31,6
80°C/1 min.	0,609	0,046	0,075	7,323	0,337	0,046	95,9	31,3
120°C/10 min.	0,645	0,055	0,083	8,144	0,456	0,056	96,1	31,1
Tejtermékek								
Juhjoghurt	3,314	2,167	0,654	9,427	3,497	0,371	91,1	31,2
Tehéntej joghurt	3,639	1,972	0,542	10,491	2,864	0,273	88,4	25,4
Kashkaval sajt	3,832	0,774	0,202	11,336	1,745	0,154	94,7	52,0
Krémfehér sajt	4,831	1,657	0,343	15,901	4,754	0,299	96,4	30,0
Merinó sajt	6,319	2,281	0,361	21,033	6,373	0,303	96,2	37,8

A szabad D-aminosav tartalom hőkezelés hatására történő változását láthatjuk az 1. ábrán. Megállapítottuk, hogy a hőkezelés juhtej esetében is megnöveli a D-aszparaginsav és a D-glutaminsav mennyiségét.

1. ábra Nyers juhtej és eltérő hőmérsékleten hőkezelt juhtej szabad D-aszparaginsav és szabad D-glutaminsav tartalma (az összes szabad aszparaginsav ill. glutaminsavban) %

Úgy tűnik azonban, hogy a két aminosav hőérzékenysége eltérő. Az aszparaginsav esetében a 60 és 70°C-os hőkezelés közel azonos D-aszparaginsav tartalom-növekedést idézett elő, majd 80°C-tól egyértelműen nőtt a D-aszparaginsav tartalom. A D-glutaminsav tartalom növekedése viszont az emelkedő hőlépcsőben szignifikáns és folyamatos volt. Mindkét aminosav esetében a legnagyobb hőterhelés okozta a legmagasabb D-aminosav tartalmat. Az eltérő hőérzékenységet bizonyítja azonban az a tény, hogy a nyers tej esetében a D-aszparaginsav javára meglévő 3,3% különbség a 120°C-os hőkezelés után 2,5%-ra csökkent. Az adatok alapján kijelenthetjük, hogy önmagában a hőkezelés nem okoz nagy

arányú növekedést a juhtej szabad D-aminosav tartalmában (a összes szabad aszparaginsavra és glutaminsavra vonatkoztatva max.: 7,8% D-aszparaginsav, 5,3% D-glutaminsav).

Az egyes hőkezelések hatásának mértékét a nyers tejhez képest mutatjuk be az 1. táblázatban.

3. táblázat A különböző hőkezelési módok hatására bekövetkező szabad D-aminosav tartalom növekedés mértéke, % (nyers juhtej értéke=100%)

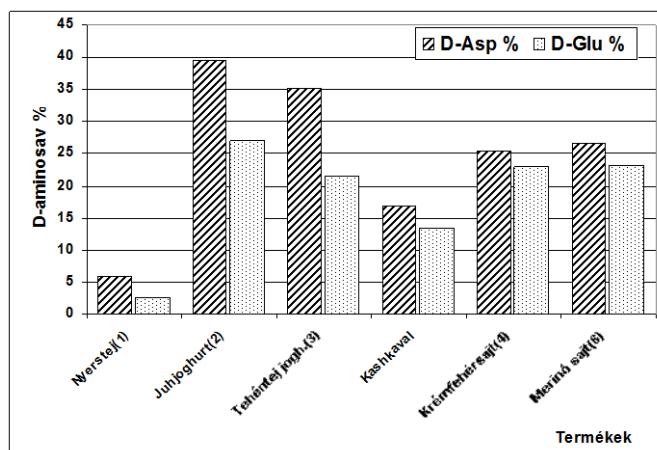
Aminosav	Hőkezelés			
	60°C 15 min	70°C 1 min	80°C 1 min	120°C 10 min
D-aszparaginsav	113,0	110,2	119,0	132,6
D-glutaminsav	117,8	149,9	167,5	201,9

A 60°C-os hőkezelés kb. egyforma változást eredményezett a két aminosavban, ám 70°C-nál már lényegesen nagyobb arányú volt a növekedés aránya a glutaminsavban. A 120°C-os sterilizálás hatására a D-aszparaginsav tartalom 32%-al, míg a D-glutaminsav tartalom mintegy 102%-al nőtt. A 70 és 80 °C-on végzett hőkezelés eredménye alapján elmondhatjuk, hogy 1 °C hőmérséklet-növekedés kb. 0,9% D-aszparaginsav és kb. 1,7% D-glutaminsav tartalom növekedést eredményez. Az azonos mértékű hőmérséklet-növelés okozta D-enantiomer keletkezés sebessége glutaminsavban mintegy kétszer akkora, mint az aszparaginsavban.

Az 3. táblázat adatai tehát bizonyítják, hogy hőkezeléskor a glutaminsav azonos körülmények között hajlamosabb a racemizációra. A nyers juhtej magasabb D-aszparaginsav aránya viszont azt sejteti, hogy a tőgyben uralkodó illetve a hűtő-tárolás során a tejbe került mikroflóra az aszparaginsavra van nagyobb hatással.

Juhtejből készült termékek vizsgálata

Hagyományos, érlelt juhsajt (Merinó), gyúrt sajt (Kashkaval), ultraszűrőssel készülő Krémfehérsajt és savanyított termék (joghurt) D-aminosav tartalmának vizsgálati eredményeit mutatjuk be a 2. ábrán. Minden termékre elmondható, hogy lényegesen nagyobb arányban tartalmazza a D-enantiomereket, mint a nyers juhtej. Méréseink tehát megerősítik a szakirodalom azon közléseit, melyek szerint a kultúrákkal történő fermentálás növeli a D-aminosav tartalmat, ill. arányt a tejtermékekben.

2. ábra A nyers juhtej és egyes tejtermékek szabad D-aszparaginsav és D-glutaminsav tartalma (az összes szabad aszparaginsav ill. glutaminsav %-ában)

Minden termékben magasabb D-aszparaginsav tartalmat, illetve alacsonyabb D-glutaminsav tartalmat tapasztaltunk. A klasszikus érlelt sajt (Merinó) és a vegyes alvasztással

készülő Krémfehérsajt D-aminosav tartalma kb. azonos volt. A Kashkaval sajt alacsonyabb értékeit az eltérő mikrobatevékenység okozhatta. A meleg sólével történő mártás ugyanis tulajdonképpen enyhe hőkezelés, amely hatással bír a sajtalvadék mikroflórájának összetételére és az egyes mikrobafélék számára. Ugyancsak eltérést okozhat az a tény, hogy a Kashkaval sajtnak kisebb a vízaktivitása - a másik két sajthoz képest - ami alacsonyabb szaporodási sebességet eredményezhet. Az alacsonyabb szabad D-aminosav tartalom így valószínűleg a kisebb mértékű mikrobatevékenység eredménye.

4. táblázat Egyes juhtejtermékek szabad D-aszparaginsav és D-glutaminsav aránya és a két D-aminosav viszonya

Termék	D-Asp/D+L-Asp %	D-Glu/D+L-Glu %	D-Asp/D-Glu
Nyerstej	5,92	2,62	2,26
Juhjoghurt	39,53	27,05	1,46
Tehéntej joghurt	35,14	21,44	1,64
Kashkaval sajt	16,80	13,34	1,26
Krémfehérsajt	25,53	23,01	1,11
Merinó sajt	26,52	23,25	1,14

A joghurtfélék a sajtoknál lényegesen több D-aminosavat tartalmaztak. Ez a lényegesen nagyobb csíraszámából és az intenzívebb baktérium tevékenységből adódhat. Megfigyelhető, hogy a joghurtok esetében a D-Asp/D-Glu arány lényegesen nagyobb, mint a sajtok esetében (sajtok: 1,11-1,26). Ez az arány juhtejből készült joghurtban 1,46; tehéntej joghurtban 1,64.

Ugyanakkor a juh joghurtban nagyobb a D-aminosavak aránya, amit részben a juh elegytej, tehéntejhez képest jóval magasabb összes mikrobaszámával magyarázhatunk. A nyers juhtej természetes, illetve szokásos mikroflórája idézi elő a legnagyobb D-Asp/D-Glu arányt, míg ez egyik juhtejből készült termék esetében sem ér el 1,5 értéket. Másként fogalmazva, a juhtejtermékek gyártásához használt néhány szokásos kultúra 1,1 és 1,5 közötti D-Asp/D-Glu arányt idéz elő.

ÖSSZEFOGLALÁS

A különböző vizsgált sajtok közül a Gouda (24000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$) és a Parmezán (39000 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$) sajt tartalmazta a legtöbb szabad D-aminosavat, míg a Mozzarella és a különböző Cheddar sajtok a legkevesebbet (2400-7400 $\mu\text{mol}/100\text{ g}$).

A szabad D-aminosavak mennyiségében jelentős volt a különbség az egyes sajtok között. Legnagyobb mennyiségben a D-alanin (16,1-48,1%), a D-glutaminsav (12,9-26,6%), és a D-aszparaginsav (13,9-46,3%) volt megtalálható. A vizsgált sajtok külső és belső rétege, illetve a különbözően gyártott Cheddar sajtok fő szabad D-aminosav tartalmában lényegében nem volt különbség, bár utóbbiakban a D-aminosavak aránya nagyobb volt.

Eredményeink szerint a nyers juhtejben nem található számottevő mennyiségű D-aminosav. Az egyes D-aminosavakat vizsgálva az összes aminosavban azonban a szabad D-aszparaginsav (5,92%) és szabad D-glutaminsav (2,62%) tartalom volt a legnagyobb. A hőkezelés nem okozott 8%-nál nagyobb szabad D-aszparaginsav, ill. szabad D-glutaminsav tartalmat a juhtejben, ám kísérleteinkben az aszparaginsav és a glutaminsav eltérő mértékben reagáltak a hőkezelésre, a glutaminsav racemizációja gyorsabbnak bizonyult. A D-aszparaginsav és D-glutaminsav mennyiségének és arányának értékei, valamint a különböző hőkezelésekből származó eredmények egyelőre nem tesznek lehetővé minden termékre vonatkoztatható általános érvényű megállapításokat.

A szabad D-aminosav arány minden vizsgált termékben jelentős volt. A szabad D-aszparaginsav 16,8-39,5%-ban, míg a D-glutaminsav 13,3%-27,0%-ban volt megtalálható a termékekben az összes szabad aminosav százalékában. Minden vizsgált termékben megállapítottuk, hogy az aszparaginsav nagyobb mértékben racemizálódott, mint a glutaminsav. A fermentálás tehát nagyobb hatással bír az aszparaginsavra.

A joghurtok nagyobb arányban tartalmazták a vizsgált szabad D-aminosavakat, mint a juhsajtfélék. Valószínűsíthető, hogy ez a tény más tejtermékek esetén is fennáll. További vizsgálatokra van szükség, külön a hőmérséklet és hőntartási idő, valamint az egyes kultúrák, akár egyes baktérium fajok pontos hatásainak tisztázására annak érdekében, hogy a tejtermékek D-aminosav tartalmát elfogadhatóan alacsony értéken tarthassuk.

IRODALOM

1. Csapó, J. - Einarsson, S. (1993): Élelmiszerek és takarmányok D-aminosav tartalma. 1. Az aminosav enantiomerek szétválasztása és meghatározása az 1-/9-fluorenil/etil-kloroformáttal történő származékképzés után fordított fázisú folyadékkromatográfiával. Élelmiszervizsgálati Közlemények. 39. 290-302.
2. Csapó, J. - Csapó-Kiss, ZS. - Stefler, J. (1997): Influence of mastitis on D-amino acid content of milk. *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 62. 1-2. 162-167.
3. Folestad, S. - Tivesten, A. - Csapó, J. (1994): Élelmiszerek és takarmányok D-aminosav tartalma. 2. Az aminosav enantiomerek szétválasztása és meghatározása származékképzés után. Élelmiszervizsgálati Közlemények. 40. 17-26.